

«Ինտերակտիվ կրթության զարգացում»
 հիմնադրամ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
 ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
 ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

«ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅԱՆ,
 ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ
 ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ
 ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ
 ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ»

ԱՌԱՐԿԱ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ՍԵԴԱ ՄԱՏԻՆՅԱՆ

ՄԱՐԶ

ԼՈՌԻ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԱՐԳԱՌԻ Վ. ԲԱԼԱՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ Մ/Դ

ՂԵՎԱՎԱՐ

Ս.Գ.Դ., ԴՈՑԵՆՏ, ՌԲԱ ՊՐՈՑԵՍՈՐ՝ Ա. ԾԱՏՈՒՐՅԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
Գլուխ 1. Աշակերտների ինքնուրույնության զարգացման նախադրյալները	5
Գլուխ 2. Սովորողի ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը հայոց լեզու և գրականություն առարկաների դասավանդման ժամանակ.....	8
Եզրակացություն	14
Գրականության ցանկ	16

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Երեխաները բոլորն ուզում են սովորել. հիշենք, թե ինչպես են նրանք գալիս առաջին դասարան, ինչպես են հպարտանում նոր հագուստով, պայուսակով, ինչպես է լցվում նրանց հոգին դպրոցի, այնտեղ նրանց սպասող գաղտնիքների հետ ուրախ հանդիպման կանխազգացումից: Նրանք հետաքրքրասեր են, հարցնում են ամեն նոր, անսովոր բաների մասին, պաշտում են ուսուցչին, ուրախանում են ուսուցմամբ, թեև իսկապես չգիտեն, թե ինչ է դա և դեռևս չեն գիտակցում կրթության իրական արժեքը: Մանկավարժի համար կարևորագույն հարցերից են, թե ինչպես անել, որ երեխաները դպրոցում լինեն ավելի ինքնուրույն, ինչպես պահպանեն նրանց մեջ գիտելիքների ծարավը, ինչպես սովորողի մեջ դեռ վաղ դպրոցական հասակից ձևավորել նախաձեռնողի ու առաջնորդի կամային հատկանիշներ, ինչպես վարվել, որ այս ողջ պրոցեսի ընթացքում երեխան իրեն միշտ երջանիկ զգա: Ցանկացած առաջադրանքի կատարումը երեխայից նպատակաուղղված ջանք է պահանջում: Իսկ երջանիկ երեխային ավելի հեշտ է սովորեցնել և կրթել, ավելի հեշտ է զարգացնել նրա հոգևոր ներուժը: Մանկուց յուրաքանչյուր մարդ ունի տարբեր ունակություններ՝ պետք է միայն զարգացնել՝ չվախենալով սպասվող դժվարին աշխատանքից:

Նոր մոտեցումները պահանջում են հաղորդակցության և ուսուցման հոգեբանական հիմքերի իմացություն, դիդակտիկ և մեթոդական հմտություններ, ուսումնական գործընթացի կազմակերպման համապատասխան մեթոդներ: Սովորողը պետք է որոշակի ջանքեր գործադրի կրթության գործընթացում: Առանց հուզական, ինտելեկտուալ, կամային լարվածության ջանքերի հնարավոր չէ ո՛չ ճանաչողական գործունեության ակտիվացում, ո՛չ ուսումնական գործընթացին գիտակցված մասնակցություն, ո՛չ ուսուցչի և աշակերտի սուբյեկտիվ փոխազդեցությունը:

Սովորողի ինքնուրույնության, նախաձեռնության և ստեղծագործական կարողությունների զարգացման խնդիրը կազմում է ուսումնական գործընթացի հիմքը, այն «հավերժական» մանկավարժական խնդիր է, որը ժամանակի ընթացքում չի կորցնում իր արդիականությունը ու պահանջում է մշտական ուշադրություն: Այսօր հասարակության մեջ հատկապես սուր կարիք կա մարդկանց, ովքեր նախաձեռնող

են, ստեղծագործ, պատրաստ են նոր մոտեցումներ գտնելու սոցիալ-տնտեսական և մշակութային հրատապ խնդիրների լուծման համար, կարող են ապրել նոր ժողովրդավարական հասարակությունում և օգտակար լինել այս հասարակությանը: Այս առումով այսօր առանձնահատուկ արդիական է անհատի ստեղծագործական գործունեության զարգացման խնդիրը: Ստեղծագործական անձնավորությունները բոլոր ժամանակներում որոշել են քաղաքակրթության առաջընթացը, ստեղծելով նյութական և հոգևոր արժեքներ, որոնք առանձնանում են նորությամբ և ոչ ավանդականով՝ օգնելով մարդկանց տեսնել անսովորը սովորական թվացող երևույթների մեջ:

Բայց հենց այսօր կրթական գործընթացի առջև դրված է նախաձեռնող և ստեղծագործ անհատականություն դաստիարակելու խնդիրը՝ սկսած տարրական դպրոցից: Այս խնդիրն արտացոլված է այլընտրանքային կրթական ծրագրերում, ժամանակակից դպրոցում տեղի ունեցող նորարարական գործընթացներում: Ստեղծագործական և նախաձեռնող գործունեությունը զարգանում է ստեղծագործական բնույթ կրող գործունեության ընթացում, որը սովորողներին ստիպում է սովորել և զուգահեռ զարմանալ, լուծումներ գտնել ոչ ստանդարտ իրավիճակներում: Ներկայումս ավելի ու ավելի են տարածվում ոչ ավանդական դասատիպերը, ուսուցման խնդրահարույց մեթոդները, կոլեկտիվ ստեղծագործական գործունեությունը արտադպրոցական գործունեության մեջ, որոնք նպաստում են աշակերտների ստեղծագործական ու ինքնուրույն գործունեության զարգացմանը:

ԳԼՈՒԽ 1. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ

Ինքնուրույնությունը վերջին ժամանակներում բավականին լայն քննարկման թեմա է դարձել: Արդեն 3 տարեկանում երեխայի մոտ կտրուկ աճում է ինքնուրույնության և մեծերից կախված չլինելու ձգտումը ինչպես գործողություններում, այնպես էլ ցանկություններում: Վաղ նախադպրոցական տարիքում ինքնուրույնության արտահայտումը անհատի ձևավորման ճիշտ և սկզբնական փուլն է:

Մանկավարժության պատմության մեջ գործում է վստահելի մի մեթոդ, որն է բոլորիս հայտնի Մոնթեսորիի մեթոդը. այն ուղղված է երեխայի ինքնուրույնության զարգացմանը: Մեթոդի կարգախոս կարելի է համարել հետևյալը՝ օգնի՛ր ինձ գործել ինքնուրույն[3, էջ 27]:

Ինքնուրույն երեխան ազատ և անկախ անհատն է, որը իր հիմնական կարիքները բավարարելու համար կախված չէ մեծերից: Ինքնուրույնության ձևավորման կարևոր գործոն է նրան սխալվելու վախից ազատելու գործընթացը: Միայն չսխալվելու կամ թույլ տված սխալն անկարող լինել ուղղելու բարդությից զերծ անհատն է ի գորու գործել ինքնուրույն:

Հաճախ նախադպրոցական տարիքի երեխայի ինքնուրույնության մասին խոսելիս նկատի ենք ունենում ինքնուրույնության միայն մի՝ ինքնասպասարկման կողմը. դա կապում ենք սանի ինքնուրույն հանվել-հագնվելու, լվացվելու, սնվելու հետ: Դրանք, անշուշտ, նույնպես համարվում են ինքնուրույնության դրսևորման կարևորագույն գործոններ, սակայն միայն արտաքին, տեսանելի ձևերն են: Գոյություն ունի, բնականաբար, նաև ներքին, ոչ առերևույթ շերտը. նրանք սերտորեն շաղկապված են, լրացնում են մեկը մյուսին:

Կրթական համակարգի վերակազմավորման ներկա փուլում անհրաժեշտ է դպրոցում ուսումնական գործընթացը կազմակերպել այնպես, որ յուրաքանչյուր աշակերտ կարողանա լինել ակտիվ, ինքնուրույն, ստեղծագործ ուսուցման մեջ, զարգացնել ուսումնական գործունեության իր ոճը:

Այս առումով կրթության առաջին պլան է գալիս մարդու մեջ գիտական գիտելիքներ ընտրողաբար ձեռք բերելու կարողությունը, ձեռք բերված գիտելիքները պրակտիկային հարմարեցնելու կարողությունը զարգացնելու խնդիրը: Մարդու մեջ պետք է զարգանան այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են նոր գիտելիքներ ձեռք բերելու անհրաժեշտությունը, նոր հասկացությունների էությունը ինքնուրույն բացահայտելու ունակությունը, ճանաչողական գործունեության մեթոդներին տիրապետելը և ձեռք բերված գիտելիքների ստեղծագործական կիրառումը տարբեր խնդիրներ լուծելու համար:

Երեխայի անհատականությունը բացահայտելու համար շատ կարևոր է գտնել համակարգող մեխանիզմ: Որպես այդպիսի մեխանիզմ՝ գիտնականները բացահայտում են ինքնուրույնությունը, որը, լինելով երեխայի ընդհանուր զարգացման անբաժանելի ցուցիչ, թույլ է տալիս նրան համեմատաբար հեշտությամբ կողմնորոշվել ապագայում փոփոխվող պայմաններում, օգտագործել գիտելիքներն ու հմտությունները ոչ ստանդարտ իրավիճակներում:

Հայտնի է, որ երեխայի ինքնուրույնության զարգացման վրա ազդում են բազմաթիվ գործոններ՝ ինքնաբուխ և հատուկ կազմակերպված, ինչպես նաև բնական և սոցիալական: Այլ գործոնների հետ մեկտեղ գիտնականներն ու պրակտիկ ուսուցիչները նույնացնում են միջավայրը՝ այն միջավայրը, որում ապրում է երեխան և որի միջոցով նա գիտակցում է իրեն որպես մարդ՝ ցույց տալով իր ինքնուրույնությունը նրա հետ փոխգործակցության միջոցով[2, էջ 64]:

Մենք ինքնուրույնությունը համարում ենք անհատականության հատկանիշ, որը դրսևորվում է դպրոցականների մոտ տարբեր աղբյուրներից նոր գիտելիքներ ձեռք բերելու անհրաժեշտության և ունակության մեջ՝ ընդհանրացնելով բացահայտելու աշակերտների ինքնուրույնության զարգացման նախադրյալը, մեր կարծիքով, այս գործընթացում դասարանային և արտադասարանական գործունեության օգտագործումն է:

Դպրոցականների մտածողությունը, նրանց ինքնուրույնությունը առավել հաջող կզարգանա, եթե նրանք տիրապետեն ինքնուրույն աշխատանքի ձևերին և մեթոդներին, որոնք մենք համարում ենք ուսումնական գործընթացի հիմնական

բաղադրիչներից մեկը՝ ուղղված ուսանողների ճանաչողական գործունեության բարձրացմանը:

Ինքնուրույն աշխատանքը անհատականության ձևավորման արդյունավետ միջոց է, այն նպաստում է երեխաների մտավոր ինքնուրույնությունը: Այն դաստիարակում է միտքը, ծնում է դպրոցականների հավատն իրենց ուժերի և կարողությունների նկատմամբ:

Անհատի ինքնուրույնությունը կապված է մտքի, զգացմունքների և կամքի ակտիվ աշխատանքի հետ: Այս հարաբերությունները երկկողմանի են.

1) մտավոր և հուզական-կամային գործընթացների զարգացումը անհրաժեշտ նախապայման է ինքնուրույն դատողությունների և գործողությունների համար,

2) ինքնուրույն գործունեության ընթացքում ձևավորվող դատողություններն ու գործողությունները ամրապնդում և ձևավորում են ոչ միայն գիտակցաբար մոտիվացված գործողություններ ընդունելու, այլ նաև ընդունված որոշումները հնարավոր դժվարություններին հակառակ հաջողությամբ իրականացնելու ունակությունը:

**ԳԼՈՒԽ 2. ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ
ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ**

Ստեղծագործականության էությունը ճանաչելու խնդիրը բարդ է և բազմակողմանի: «Ստեղծագործականություն» հասկացության տեսական վերլուծության հիմնական ասպեկտների վրա աշխատել են փիլիսոփաներ, հոգեբաններ, ուսուցիչներ:

Նեղ իմաստով ստեղծարարությունը մարդկային գործունեություն է, որը առաջացնում է որակապես նոր բան, մի բան, որը նախկինում երբեք չի եղել և ունի սոցիալ-պատմական արժեք: Ավելի լայն և շատ ընդհանուր իմաստով ստեղծագործությունը կամ ստեղծագործական գործունեությունը մարդու ցանկացած գործնական կամ տեսական գործունեություն է, որի ընթացքում առաջանում են գիտելիքի, որոշումների, գործողության մեթոդների, նյութական արտադրանքի նոր արդյունքներ:

Ստեղծագործականությունն ունի գնահատման իր չափորոշիչները, արժեքների իր սանդղակը, իր հոգեֆիզիկական կառուցվածքը, իր սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ նշանակությունը անձի զարգացման գործում:

Անհատականության հիմնարար հատկանիշներից մեկը ստեղծագործականությունն է: Ստեղծագործականությունը համարվում է ստեղծագործական ընդհանուր ունիվերսալ կարողություն, որը որոշվում է անհատականության հատուկ կառուցվածքով և բնութագրվում է մտավոր գործողությունների արագությամբ և ճշգրտությամբ, տրամաբանական մտածողության հմտություններով, խոսքային ասոցիացիաների ինքնատիպությամբ, ստեղծագործական մտածողությամբ և երևակայությամբ:

Ստեղծագործական ունակությունները բնորոշ են և առկա են յուրաքանչյուր երեխայի մեջ: Ստեղծագործականությունը տեսակ չէ, այլ գործունեության ոճ: Ստեղծագործականությունը որակապես նոր բան առաջացնող գործունեություն է և առանձնանում է ինքնատիպությամբ և սոցիալ-պատմական եզակիությամբ:

Ուսումնական գործընթացում ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը կարևոր խնդիր է սովորողների մեջ գործնական հմտություններ և տեխնոլոգիական վարպետություն սերմանելու համար: Դպրոցականների համար կարևոր է սովորել ստեղծագործության մեջ մտցնել ֆանտազիայի տարրեր, ստեղծագործական մտքերի հնարավոր բազմազանություն:

Սովորողների ավելի ակտիվ մտավոր գործունեության համար օգտագործվում է ուսուցման մեթոդներից մեկը՝ զրույցը: Զրույցի ընթացքում առաջադրվում են հարցեր՝ քննարկելու առաջիկա աշխատանքը, պարզաբանվում և լրացվում են սովորողների պատասխանները:

Հաճախ սովորողների կողմից աշխատանքային առաջադրանքների կատարման գործընթացում օգտագործվում է անհատական հարցազրույց՝ աշակերտի կողմից աշխատանքի անհատական մեթոդների ըմբռնման աստիճանը և ամբողջ առաջադրանքը կամ սխալների պատճառները որոշելու համար: Զրույցը կարող է լինել ազատ քննարկման բնույթի, այն զարգացնում է ստեղծագործական գաղափարի ու դատողության ինքնուրույնությունը: Գաղափարը ստեղծագործության հիմքն է, մարդկային գիտակցության ամենաբարձր մակարդակը, որը փոխակերպում է աշխարհը. այն դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունները խթանելու և ձևավորելու պայման է [2, էջ 38]:

Որպեսզի սովորողները գիտակցաբար յուրացնեն գիտելիքները և աշխատանքային հմտությունները, օգտագործեն դրանք ստեղծագործաբար, ուժի ամբողջ նվիրումով, ձևավորեն իրենց ստեղծագործական կարողությունները, ձևավորեն ստեղծագործ անհատականություն, զրույցի ընթացքում առաջացած գաղափարը իրականության վերածեն, պետք է կիրառեն տեխնիկա՝ մոտիվացնող, օգնող, խթանող:

Երեխաների ստեղծագործականությունը նրանց հոգևոր կյանքի, ինքնարտահայտման և ինքնահաստատման խորապես յուրահատուկ ոլորտն է, որտեղ հստակ բացահայտվում է յուրաքանչյուր երեխայի անհատական ինքնությունը:

Այսօր շատ ուսուցիչներ գիտեն, որ կրթության իրական արժեքը կայանում է ոչ միայն որոշակի գիտելիքների և հմտությունների յուրացման մեջ, այլև

ստեղծագործական մարդու երևակայությունը, դիտողականությունը, սրամտությունը զարգացնելու մեջ: Գրականության դասերը հարթակ են ստեղծում ստեղծագործական կարողությունների զարգացման համար: Ներգրավելով սովորողներին ստեղծագործական աշխատանքին՝ ուսուցիչը պետք է դասերին ընտրի այնպիսի առաջադրանքներ, որոնք նպաստում են ուշադրության ու ինքնուրույնության զարգացմանը բարդ ուսումնական խնդիրների լուծման ժամանակ: Օրինակ՝ Շիրվանզադեի «Արտիստը» պատմվածքն ուսումնասիրելիս սովորողներին կարող են տրվել հետևյալ առաջադրանքները.

- առաջարկել ռեժիսորական լուծումներ առանձին տեսարաններ բեմադրելու համար,

- առանձին դրվագների բեմադրություն:

Նման առաջադրանքները ակտիվացնում են դպրոցականների գաղափարներն ու երևակայությունը, ստիպում են նրանց ուշադիր կարդալ տեքստը, դիմել լրացուցիչ գրականության:

Ավագ դպրոցում գրականության դասերին նախաձեռնության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացման համար ուսուցիչը կարող է խնդրահարույց իրավիճակներ ստեղծել: Այս խնդիրների լուծմանն օգնում են ոչ ստանդարտ դասերը (դաս-վեճեր, դասեր-պրեզենտացիաներ, դաս-հետազոտություն, ինտեգրված դասեր): Դասերի անցկացման նման ձևերը ուսուցման ակտիվ ձևեր են, քանի որ այստեղ զգալիորեն բարձրանում է սովորողների ազատության աստիճանը, իրականացվում է անհատական մոտեցում և զարգանում են յուրաքանչյուր աշակերտի ստեղծագործական ունակությունները:

Ուսուցիչը նաև պիտի մեծ ուշադրություն դարձնի արտադասարանական գործունեությանը՝ թեմատիկ երեկոներին, գրական էքսկուրսիաներին, որոնք էլ իրենց հերթին սովորողի մոտ առաջացնում են ստեղծագործական ունակությունները ավելի զարգացնելու պահանջ:

Ուսուցչի հիմնական խնդիրն է օգնել ուսանողներին թարմացնել իրենց կարողությունները, զարգացնել դրանք: Հետևաբար նրա համար սահմանված են հետևյալ կանոնները.

- Ծառայել որպես օրինակ: Ստեղծագործական կարողությունները զարգանում են ոչ թե այն ժամանակ, երբ երեխաներին պատմում են դրանց զարգացման անհրաժեշտության մասին, այլ այն ժամանակ, երբ ուսուցիչը գիտի, թե ինչպես զարգացնի դրանք, և դա ցույց է տալիս երեխաներին համատեղ հաղորդակցության մեջ սեփական օրինակով:

- Թույլ տալ սխալվել: Երբ երեխաներին նախատում են սխալներ թույլ տալու համար, նրանք վախենում են դրանք թույլ տալ, հետևաբար վախենում են ռիսկի դիմել, վախենում են ինքնուրույն մտածել, նոր, իրենց սեփականը չեն ստեղծում: Ուսուցիչը չպիտի նախատի սխալ պատասխանի համար, այն բանի համար, որ ինչ-որ մեկը սխալ է հասկացել նյութը, պիտի խուսափի քննադատությունից, կոպիտ հայտարարություններից, որոնք ճնշում են սովորողի ստեղծագործական գործունեությունը:

- Խրախուսել խելացի որոնումը: Ստեղծագործականություն շատ ավելի հեշտ է գտնել փոքր երեխաների մոտ, քան ավագ դպրոցի աշակերտների մոտ: Տարիքի հետ այն չի սպառվում, այլ պարզապես ճնշվում է մյուս աշակերտների և ուսուցիչների կողմից: Աշակետներին թույլ տալով ռիսկի դիմել և նույնիսկ խրախուսելով նրանց՝ մանկավարժն օգնում է մոտիվացնել աշակերտի ստեղծագործական ներուժը:

Եթե սովորողը ողջամիտ ռիսկի է դիմել շարադրության վրա աշխատելիս՝ արտահայտելով իր կարծիքը, դա պետք է խրախուսվի, նույնիսկ եթե աշխատանքի արդյունքը չի արդարացրել սպասելիքները[1, էջ 101]::

- Ուսումնական ծրագրում ներառել բաժիններ, որոնք թույլ կտան սովորողներին ցուցադրել իրենց ստեղծագործական ունակությունները, փորձարկել ուսումը այնպես, որ աշխակետները հնարավորություն ունենան կիրառելու և դրսևորելու իրենց ստեղծագործական ունակությունները: Հանձնարարել երեխաներին պատկերացնել իրենց որպես կերպար և խնդրել նրանց պատմել իրենց մասին, գրել պատմության այլ ավարտ և այլն: Հարցերը, առաջադրանքները պարունակում են հետևյալ ձևակերպումը□

- Երեխաներին սովորեցնել զգալ ստեղծագործական հայտնագործության բերկրանքը ու տեսնել ստեղծագործելու անհրաժեշտությունը:

Ստեղծագործականությունը պահանջում է 6 աղբյուր՝ ինտելեկտուալ կարողություններ, գիտելիք, անհատական հատկանիշներ, մոտիվացիա, միջավայր, մտածողության ոճեր:

Հայոց լեզվի և գրականության դասերը, թերևս ավելի, քան որևէ այլ առարկա, հնարավորություններ են բացում ստեղծագործական կարողությունների զարգացման համար:

Գրականության դասերն առաջին հերթին պահանջում են ստեղծագործական մթնոլորտ, քանի որ արվեստի ըմբռնումն անհնար է պատկերացնել առանց անձնական ընդգրկման, առանց ստեղծագործական կողմնորոշման: Այս դասերը թույլ են տալիս զարգացնել ստեղծագործական ունակություններ՝ ստեղծվում է նոր, անձնական, վերափոխված, սեփական տեսակետ[5, էջ 61]:

Երեխայի ինքնուրույնության զարգացումը հնարավոր է միայն նպատակային, կամայական, արդյունավետ, ինչպես նաև պարտադիր կրթական գործընթացում: Երեխային շրջապատող մարդիկ՝ լինեն նրանք ուսուցիչներ, ծնողներ կամ հասակակիցներ, գնահատում են նրա ինքնուրույնության զարգացման գործընթացը: Մրանից ուղղակիորեն կախված է ոչ միայն երեխայի հուզական բարեկեցությունը, այլև նրա ներքին վստահությունը: Ուսումնական գործընթացի շնորհիվ երեխան զարգացնում է ինքնատիրապետման, ինքնակարգավորման հմտություններ:

Ինքնուրույնության զարգացումը տեղի է ունենում կրթական գործունեության ողջ ընթացքում: Կրթական գործունեության սկզբում երեխան սկսում է ձևավորել ինքնուրույնության առաջին նախադրյալները: Որպեսզի երեխան սկսի վերահսկել և գնահատել իր գործունեությունը դասարանում, նրան անհրաժեշտ է ձևավորված կրթական ինքնուրույնություն, որը զարգանում է երեխայի մոտ ողջ ուսումնական գործընթացի ընթացքում:

«Ինքնուրույնություն» հասկացության սահմանման մեջ կարելի է առանձնացնել երեք բաղադրիչ, ինչպիսիք են.

1) անկախությունը, այսինքն՝ երեխայի կարողությունը ինքնուրույն, առանց որևէ մեկի մասնակցության, պատասխանատվություն ստանձնելու ցանկացած գործողությունների համար.

2) երեխայի պատրաստակամությունը պատասխանել հասարակությանը իր ցանկացած գործողությունների արդյունքների համար.

3) երեխայի համոզմունքը, որ բարոյական տեսակետից նա ճիշտ է վարվել: Ուսուցիչը մեծ հնարավորություններ ունի տարրական դպրոցական տարիքի երեխաների ինքնուրույնությունը զարգացնելու համար: Նա կարող է գործել այնպիսի միջոցներով, ինչպիսիք են՝ հանրությանը պիտանի հանձնարարությունները, ուրիշներին օգնելը, կոլեկտիվ խնդիրներ լուծումը:

Կարևոր է այս բոլոր միջոցները կազմակերպել այնպես, որ երեխաները հնարավորություն ունենան առավելագույնս դրսևորել իրենց ինքնուրույնությունը, այսինքն՝ ուսուցիչը ոչ մի դեպքում չպետք է մասնակցի այս կամ այն հանձնարարության, առաջադրանքի կատարման գործընթացին: Չնայած այն հանգամանքին, որ դպրոցական տարիքում առաջատար գործունեությունը կրթական գործունեություն է, խաղային գործունեությունը շարունակում է մեծ նշանակություն ունենալ: Խաղը կարող է լավ գործիք լինել սովորողների ինքնուրույնության զարգացման համար: Օրինակ՝ ինքնուրույնությունը կարող է ակտիվորեն զարգանալ բարդ կոլեկտիվ խաղերի սյուժեների մեկնաբանման գործընթացում, որոնցում առաջադրանքներ են տրվել երեխային թիմում պարտականությունների կոլեկտիվ բաշխման ժամանակ: Այս դեպքում ինքնուրույնությունը որոշվում է երեխայի սեփական աշխատանքը գնահատելու կարողությամբ և շրջապատի մարդկանց պահվածքով:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսուցչի դերը շատ կարևոր է ուսուցչի և սովորողների միջև հարաբերությունների ձևավորման և արդյունքում երեխայի անհատականության ձևավորման և կենսական հատկությունների ձևավորման գործում, ինչպիսին է օրինակ ինքնուրույնությունը:

Վերառարկայական ուսումնական կարողությունների ու հմտությունների յուրացումը, ինքնուրույն ուսումնական գործունեություն ծավալելու նկատմամբ հետաքրքրության զարգացումը, ստեղծագործելու փորձի ձևավորումն այն կարևորագույն բաղադրիչներն են, որոնցով պայմանավորված է ինքնակրթության կարողության ձևավորումը: Ինքնակրթության ու ինքնուրույնության պատրաստ լինելն անհրաժեշտ որակ է սովորողի համար, և այն անհրաժեշտ է ձևավորել դեռևս կրտսեր տարիքից:

Դինամիկ, արագ փոփոխվող աշխարհում հասարակությունը շատ ավելի հավանական է վերանայելու դպրոցի սոցիալական կարգը, ուղղելու կամ փոխելու դպրոցական կրթության նպատակներն ու խնդիրները: Հիմնական նպատակը, որը նախկինում սահմանվում էր որպես համապարփակ և ներդաշնակ զարգացած անհատականության հիմքերի ձևավորում, այժմ դիտվում է որպես ակտիվ, ստեղծագործ անհատականություն կրթելու վրա, որը տեղյակ է մարդկության գլոբալ խնդիրներին, պատրաստ մասնակցելու դրանց լուծմանը:

Ժամանակակից կրթության ռազմավարությունն այն է, որ բոլոր աշակերտներին առանց բացառության հնարավորություն ընձեռվի ցույց տալ իրենց կարողությունները և իրենց ողջ ստեղծագործական ներուժը:

Գիտելիքն ու հմտությունները ոչ թե ուսուցման վերջնական նպատակն են, այլ գործիք, միջոց, դաշտ՝ ստեղծագործական գործունեության, յուրաքանչյուր մարդու ինքնաիրացման համար: Այս խնդրին առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել տարրական դպրոցում, քանի որ հենց կրտսեր դպրոցական տարիքում են դրվում կրթական և գիտակցաբար վերահսկվող ստեղծագործական գործունեության հիմքերը:

Ստեղծագործական կարողությունների զարգացման կարևոր պայմանը մարդու համառությունն ու նախաձեռնողականությունն է, առանց որի որոնում չի կարող լինել: Այժմ մեզ անհրաժեշտ են մարդիկ, ովքեր մտածում են ստանդարտներից ու շրջանակներից դուրս, ովքեր կարողանում են ելք գտնել խնդրահարույց իրավիճակից, կայացնել ոչ ստանդարտ որոշումներ, ովքեր կարող են ստեղծագործ մտածել:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Աբրամովա Գ. Ս., Տարիքային հոգեբանություն. ուսումնական ձեռնարկ բուհերի համար, Մ.: Ակադեմիական Նախագիծ, 2010
2. Տարիքային և մանկավարժական հոգեբանություն. քրեստոմատիա/ / Մ.: Ակադեմիա, 2010
3. Խուդոյան Ս. Ս. Անձի զարգացման ճգնաժամային տարիքները, Երևան «Զանգակ-97», 2004, 248 էջ
4. Քրայզ Գ., Զարգացման հոգեբանություն, Սանկտ Պետերբուրգ, 2010
5. Լյուբիմսկայա Ա.Ա. Ուսուցիչը կրտսեր աշակերտի հոգեբանության մասին.- Մ., «Լուսավորություն», 1977 թ.